חזרה אל העיקר: הצד הציבורי של פרשיות דיין

האם הוא ראוי?

ה היה צפוי, וזה אירע השבוע. אילולא היו 400 תלמידי בית־הספר אורט בחולון, חותמים על עצומה „נגד הפירסומים מחייו הפרטיים של דיין," אפשר היה לחשוב שמשהו השתנה במדינה הזאת, מאז מסעי ההתעוררות נגד אנשי־הרוח בחסות יוסף אלמוגי, ואלה נגד הפרופסורים בחסות גולדה מאיר. את כבוד המזועזעים הכרוניים, שכל ביקורת אנטי־מימסדית מזעזעת אותם יותר מכל עוולה או שחיתות שלטונית, הצילו תלמידי בית־הספר אורט.

וזו לשון עצומת־המחאה אותה היפנו לראש־הממשלה גולדה מאיר, שגילתה כבר בעבר כמה היא מעריכה עצומות כאלה: „אנו מביעים את מחאתנו הנמרצת נגד האווירה החברתית העכורה, שחוגים מסויימים הטילו על המדינה.

נראה לנו כי אין לחוגים אלה כל טענה וביקורת עניינית כנגד פועלו ויושרו הציבורי של שר־הבטחון. מתוך שיקולים אנוכיים וטינה אישית, הם מפרסמים בראש חוצות אירועים אישיים של אדם, שמן הדין שיהיו נחלתו הפרטית. עובדה זו נראית לנו כהתגלות אנטי דמוקרטית, חסרת תרבות ומתאימה לג'ונגל חברתי."

רשאים תלמידי בית־הספר אורט לחשוב כי מעשים כמו בזבוז כספי משרד־הבטחון לצרכיו הפרטיים של שר־הבטחון, החזקת רכוש גנוב בביתו או נסיון להתערב בעניינים השייכים למשרד־המשפטים, תמורת השגת טובת הנאה לעצמו, צריכים להשאר בנחלתו הפרטית של דיין.

זוהי זכותם, כשם שזכותו של כל אזרח היא להצדיק או לשלול את מעשיו של שר־הבטחון — אחרי שהוא מקבל את מלוא המידע עליהם. אבל חובתו של עתון היא להביא לידיעת הציבור את המידע המלא כדי שיוכל לקבוע את דעתו לכאן או לכאן.

יותר מאשר תוכנה מצביע עצם הגשתה של עצומת־המחאה על המהפכה שהתחוללה בדעת הקהל בישראל בשבועות האחרונים, בעקבות גילויי העולם הזה על עבירות החוק של דיין בעסקי הארכיאולוגיה שלו ועל כניעתו לסחטנות, כתוצאה מהרפתקה קלת־דעת ומחוסרת אחריות מצידו.

חיים גורי
„בעייה ציבורית פאר־אכסלאנס"

מה שנראה עוד לפני שבועות מספר כמערכה פרטית שמנהל עתון זה נגד שר־הבטחון, הפך לנושא ויכוח מרכזי בחיי המדינה סביב השאלה: האם ראוי משה דיין, לא בגלל דיעותיו, אלא בשל תכונותיו, לרשת את כס ראש־הממשלה?

דיין — האוייב של עצמו

ב תחילה נראו הפירסומים על משה דיין כמאבק דון־קישוטי כנגד מי שבידו אחד ממוקדי הכוח במדינה, הנהנה מאהדה ציבורית רחבה, ששום כוח לא יוכל לפגוע בו ובתדמיתו. למרות החשיבות הציבורית העליונה שהשתמעה גם מתוך „פרשת אלישבע" של דיין, עדיין החזיקו רבים בדיעה שפירסום פרשה זו כמוהו כחדירה אסורה לחדר המיטות של אישיות ציבורית.

אולם בשבוע האחרון הסתבר כי התודעה על חשיבותם הציבורית והממלכתית

מעריב מצטרף לביקורת על שר הביטחון:

הביקורת החריפה, הנוקבת והמקטרגת ביותר על שר־הביטחון משה דיין, בעקבות הפרשיות האחרונות בהן נקשר שמו, הופיעה ביום השישי האחרון במעריב. היתה זו המסה השנונה והמבריקה של חסר־פרת־משוררת־מסאית שולמית הראבן, שנשאה את הכותרת כאריזמה. מבלי להזכיר אפילו פעם אחת את שמו של דיין ומבלי לציין אף אחת מפרשות השחיתות בהן היה מעורב, ניתחה שולמית הראבן בצורה מעמיקה ומזהירה את התופעה ששמה משה דיין ואת השלכותיה החברתיות־ציבוריות־מוסריות. זהו ללא ספק הניתוח המעולה ביותר של התופעה שפורסם עד כה. בשל חשיבותו ובגדל העובדה שהוא „נקבר" בשממון של גליון ערב שבת של מעריב, מוצאת מערכת העולם הזה לנכון, לפרסם קטעים נבחרים ממנו. ההדגשות באותיות השחורות נעשו ע"י המערכת.

בתחילת רשימתה, מנתחת שולמית הראבן את התופעה המכונה כאריזמה.

כאריזמה — אם אפשר להגדירה כך — היא אותה תכונה הגורמת לקשרגומלין בלתי ראציונאלי בין מנהיג לבין

טמצמו מאוד... ושוב להבדיל — הרואים היום יומנים עם דמותו של היטלר, זה האיש אשר הקסים אפילו את האצולה הצבאית הפרוסית בכאריזמה שהם עצמם מעידים עליה — אינו יכול שלא לשפשף

שה שבועות במאמר שפירסמה המשוררת דליה רביקוביץ' כהגנה על דיין — ה.ה.) היא למעשה אמירה היסטרית. עם בריא בנפשו ישיב: נעשה, ואולי טוב יותר.

הצורך של המנהיג להיחשף

...אותו זרם של אינטימיות — לפעמים נוראה — הוא שמביא את לכודי הכאריזמה לחיטוט בלתי פוסק בחייו האישיים של גיבורם, בכל אמירה שלו, בכל מעשה פרטי — אך הדבר אינו חדסיטרי בלבד: ללא ספק קיים במנהיג

מעשיו האישיים של אדם — הם עניין סטאטי, שורה של מצבים ותקריות שאין בהם כל סטיכיה. ולא כך.

יש כנראה איזו דינאמיקה פנימית, שבהתאם למעשיו ומחדליו של אדם יכולה לאורך ימים לבנות אותו — או לסאב אותו כליל. חייו הפנימיים של אדם משנים אותו עצמו כל העת. נביאי ישראל לא

שולמית הראבן
ניחוח מבריק

חשבו מעולם שמעשיו הפרטיים של מלך נפרדים מכלל ביקורת. וצדקו.

יש כנראה הבדל גדול בין מעשה חד־פעמי, או תקופתי, לבין שיטה, שרשרת ארוכה של מעשים; אם על הראשון אפשר לומר — המודה ועוזב ירוחם, ואין בו כדי להשפיע על כלל אישיותו של האיש — הרי השני הוא כבר דינמיזם מסויים, מערכת המעצבת במשך מהלכה את אישיותו של האיש גם בשטחים הציבוריים.

מגיע כפי הנראה הרגע בו החפרדה אי־

„המעבר ממנהיג הנחשב „שובב" לבין מנהיג הנחשב מסואב או פושע, הוא מעבר דק ופחאומי..."

ציבור, קשר שיש בכוחו — כל עוד הוא קיים — להוציא מבני־אדם אנרגיה נפשית שאינה מתאפשרת בקשרים אחרים. אפשר לכנותה אולי כאהבה ציבורית, אשר בניגוד לאהבה אישית, חסרה את מימד הפרטיות והבלעדיות...

תכונה אופיינית לכאריזמה היא ההתעלמות מתכונותיו הממשיות — לפעמים אף הבולטות — של המנהיג, לפעמים עד כדי סינוור... תכונה אופיינית אחרת היא הי־עלמותה הגמורה של הכאריזמה עם הסתלקות המנהיג, עד כדי כך שכעבור זמן אין איש תופס מה הדבר שסינוור עד כדי כך את עיני בני דורו.

אחרי הסתלקות הכאריזמה חוזרת, כבר יכול, יכולת השיפוט, ואדם נדון אך ורק לפי מהותו ומעשיו, ולא עוד לפי ההילה שעטרה אותו ונעלמה, אין יודע איך באה ואיך הלכה.

מי לנו כאריזמטי יותר מדוד המלך... להבדיל אלף הבדלות, לא יצאה שנה מיום מותו של גמאל עבד אל־נאצר ותמונותיו שעיטרו כל קיר במצריים נעלמו או הצ־

עיניים בתמיהה: **זאת הכאריזמה?** דמות מגוחכת ועלובה זו, שתנועותיה תנועות תיש?

...הכאריזמה היא חסרת ביקורת — ב־אורח הדדי. גם המנהיג הכאריזמטי אינו מבקר את עמו בצורה שקולה, ולא רק אין הציבור מבקר אותו. אנו עדים לפעמים להיסטריה בין היחיד לרבים, בעלת היזון־חוזר כל העת, וחסרת שיפוט מוסרי הדדי, המעלה על הדעת כאילו יש לו למנהיג צורך נברוטי לעמוד כל העת בקשר אינטימי עם הכלל, בלי אבחנה, בלי בי־קורת, לרוב באין יכולת לעמוד בקשרים אינטימיים נורמליים עם יחידים במשפחתו ובסביבתו.

הדבר מעלה מיד את השאלה אם המנהיג הכאריזמטי הוא באמת המנהיג הטוב ביותר אותו רגע — או רק האדם שלחצו הנברוטי לעמוד בקשר מסויים עם הציבור, הוא הלחץ הגדול ביותר אותו רגע.

האמירה האופיינית למצב הכאריזמטי, „מה נעשה בלעדיו" (שנאמרה לפני שלו־

הכאריזמטי רצון גדול לפירסומת, לחשיפה עצמית — לא תמיד מודעת — שהיא חלק מקשר־הגומלין.

אדם שרוצה לשמור את חייו הפרטיים בסוד, לרוב יכול לעשות כן במידה סבירה של סגירות. מי שאינו מודע לצורך בהצנעת הפרטיות, צורך זה אינו מצוי בו.

לפעמים מצוי בו ההיפך הגמור: הצורך להיחשף — אף הוא כנראה אחד מרכיביו של הקשר הנברוטי, המגיע עד דימוי של קאניבאליזם: הנה עצמי ובשרי, קחו, אכלו אותי, כולי שלכם. והעם אוכל.

...עניין זה מביא אותנו לסוגיה שאינה פשוטה כל עיקר: עד כמה צריך — ואפשר — להפריד בין חייו הפרטיים של אדם לבין אישיותו הציבורית. כל אינסטינקט הוגן מכתיב לו לאדם שיאמר: להפריד.

...אך דבר זה מעלה שאלה אם הוא מוכיח את עצמו במציאות לאורך ימים. האומר להפריד, ויהי מה, יוצא כאילו מתוך הנחה שחייו הרגשיים — וממילא